

HAC ve ÖMRE-2

Doç. Dr. Süleyman ATEŞ

(Geçen sayıdan devam)

Hedy : Hedy'nin çoğuludur. Allah'a yaklaşmak maksadiyle Allah'ın evine hediye edilen kurbanlar demektir. Kurban, deve, sığır ve davar cinsinden olur. En iyisi deve, ortası sığır, aşağısı koyun ve keçidir. Şahsın durumu hangisine müsaitse onu keser.

E — "Kurban, mahalline varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin."

Âyetteki "Mahell" kelimesi üzerinde ihtilâf vardır. Ebu Hanife'ye göre bu kelime mekân ismidir, Şafiiye göre zaman ismidir. İşte bu anlayıştan ötürü içtihad farkları ortaya çıkmıştır. Hanefilere göre kurbanın kesilme yeri Harem bölgesidir. Abdullah ibn Mes'ûd, ibn Abbas, Atâ, Tavus, Mücâhid, ibn Sîrîd, Sevrî ve Mâlik de bu görüştedirler. Buna göre engellenmiş olan kimse, kolayına gelen türden bir kurbanlık alıp kesilmek üzere Harem'e gönderir, kurbanı kesilince ihramdan çıkar. Fakat Şafiiye göre insanın engellenmiş olduğu yer, kurbanın kesilme yeridir. Nerede engellenmiş ise orada kurbanını kesip ihramdan çıkar. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) Hudeybiye'de engellenmiş ve orada kurbanını kesmişti. Hudeybiye, Harem bölgesine dahil değildir. Ayetteki "Mahell" kelimesi, kurbanın kesilme zamanı anlamındadır. "Kurban, kesilme zamanına erişmeden başınızı tıraş etmeyin" demektir. Hanefilere göre bu mütalâa, âyeti asıl anlamı dışına çıkarmak olur. Eğer kurban, engellenme yerinde kesilseydi; zaten mahalline erişmiş demektir, artık "Kurban gideceği yere varıncaya kadar.." sözüne lüzum yoktu. Ayrıca "Sonra bunlar Beyti Atik'e varır." (1). "Ey inananlar ihramlı iken av yapmayın. Sizden bile onu öldürene, ehli hayvanlardan, öldürdüğü kadar olduğuna içinizden iki âdil kimsenin hükmedeceği, Kâbe'ye varacak bir kurban ödeme gerekir.." (2). ayetleri de kurbanın varacağı yerin Kabe olduğunu, orada kesileceğini göstermektedir. Gerçi Hz. Peygamber, kurbanını Hudeybiye'de kesmişti ama Hudeybiye'nin bir tarafı Hill, öbür tarafı Harem idi. İşte Hz. Peygamber, kurbanını, Hudeybiye'nin, Mekke'nin aşağısına düşen Harem'e dahil kısmında kesmişti.

Ömre niyetiyle ihrama girip de engellenmiş olan, dilediği zaman kurbanını kesip ihramdan çıkabilir. Fakat hac için ihrama girip de engellenmiş olan, Ebu Hanife, Mâlik ve Şafiiye göre hemen kurbanını kesip ihramdan çıkabilir ama Süfyan-i Sevrî, Ebu Yusuf ve Muhammed'e göre bayram gününden önce kurbanı kesemez.

Birinci görüş elbette deha kuvvetlidir. Çünkü önemli olan, hac veya ömreyi yapamamaktan ötürü bir kan akıtmaktır. Hacı yapamadıktan sonra gereksiz yere bayram gününe kadar ihram içinde kalmak, muhsar insana zarardır.

F — "İçinizden hasta olan veya başından bir rahatsızlığı bulunan kimse, oruçtan, sadakadan veya kurbandan biriyle fidye versin."

Bazıları bu ruhsatın, sadece engellenmiş olana mahsus olduğunu söylemiştir. Âyet böyle bir sebeple inmiş olsa dahi ister muhsar olsun, ister olmasın ihramda bulunan herkese şâmindir. İhramlı olan kimse, hastalık, başından rahatsızlık dolayısıyla tıraş olmak, dikişli elbise giymek gibi ihramlıya yasak olan

şeyleri yapabilir, koku sürünebilir ama buna karşılık fidye verir. Çünkü Hz. Peygamber, Hudeybiye'de ashabdan Kâ'b ibn Ucre'nin başında bit türediğini görünce tıraş olmasını, kesecek kurbanı da bulunmadığından ya üç gün oruç tutasını veya her fakire bir ölçek olmak üzere altı fakire yemek yedirmesini emretmiştir (3). Başka varyantlarda bu miktar üç ölçek diye geçtiğinden yağlı yemekten üç, hurma yemeğinden altı ölçek olması gerektiğine hükmedilmiştir.

Demek ki ihramda iken başını tıraş etmek zorunda kalan kimse ya üç gün oruç tutar, ya altı fakire birer kab yemek yedirir veya kurban keser. Bu kurban, âyette nüsük kelimesiyle ifade edilmiştir.

Nüsük : Posadan arıtmak için eritilmiş gümüş, maden vs. dir. Ruhu günah kirinden ayıran ibadete de nüsük denmiş, sonra insan ruhunu en çok temizleyip insanı Allah'a en fazla yaklaştıran kurban ibadetinin adı olmuştur. Önce de belirttiğimiz gibi kurban ya deveden, ya sığırdan veya koyun ve keçiden olur.

G — "Güvene kavuştuğunuz zaman hac zamanına kadar ömre ile faydalanmak isteyen kimse kolayına gelen bir kurban keser."

Âyetteki temettu' kelimesi iki mânaya gelir : Biri ihramdan çıkıp helali olan kadınlardan yararlanmak, diğeri hac aylarında hac ile ömreyi cemetmektir. Demek ki bu âyette ihramdan çıkınca helâli olan kadınlardan istifade etmenin mübah olduğu anlatıldığı gibi hac ve ömrenin birlikte yapılabileceği de anlatılmaktadır. İslâmdan önce Araplar hac ile ömreyi birlikte yapmayı kötü işlerden sayarlardı. İslâm onların bu yargılarını ortadan kaldırmaktadır.

Âyetin bu kısmı üzerindeki ihtilâfları belirten Teberi şöyle diyor : "Yüce Allah buyuruyor ki : "Ey inananlar, engellendiğiniz zaman kolayınıza gelen bir kurban kesin. Düşmandan veya hastalıktan korkusuz geçip de hac zamanınıza ömre ile yararlanırsanız yine kolayınıza gelen bir kurban kesmeniz gerekir.

İbn Zübeyr, İbn Abbas ve Ata'ya göre muhsar, yani engellenen insan, hac zamanını geçirmiş olursa Mekke'ye gelir, ömre yapıp ihramdan çıkar ve böylece gelecek hac mevsimine kadar helâl olmaktan (ihramı çıkarmaktan) yararlanır. Sonra ertesi yıl haccını yapıp kurbanını keser.

İbrahim İbn Alkame, Said İbn Katâde ve diğerlerine göre muhsar, ömre yapmadan kurban kesip ihradan çıkmışsa ertesi yıl hac aylarında ömre yaptıktan sonra henüz haccetmeden ihramdan çıktığı takdirde bir kurban keser. "Mücâhid, Nâfi ve bir topluluğa göre de bu hüküm, Mekke dışından gelenlere mahsustur. Böyle bir adam ümresini yapıp ihramdan çıkar, hac zamanına kadar ihramsız kalır, hac zamanında yine ihrama girip hac-cını yapar." (4).

Âyetin zahirînden ve bu rivayetlerin özünden anlıyoruz ki hacı, ömre ile haccı be-raber yapabilir. Aynı mevsimde önce ömreyi yapıp ihramdan çıkan kimse, ihramdan çıkışından dolayı âriz olan eksikliği telâfi için veya Allah'ın verdiği kolaylığa şükür için bir kurban keser.

Hac ile ömrenin, hac mevsiminde beraber yapıp yapılamıyacağı hakkında ashaptan muhtelif rivayetler nakledilmiştir. Rivayete göre Hz. Ömer ve Hz. Osman bunu men ederken Hz. Ali emredermiş. Herhalde Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın ömreyi hac zamanında menetmesi, ömrenin o zaman caiz olmamasından ötürü değil, Beytullah'ın, yılın her zamanında ziyaret edilmesi ve Mekke fukarasının her mevsimde gözetilmesini gâyesine bağlıdır. Hz. Ali ise bu işin kendi ihtiyarımıza bırakıldığını söylemiştir (5).

H — "Kurbanı bulamıyan kimse, üç gün hacda, yedi gün de döndüğünüz zaman oruç tutar. Bunlar tam on gündür. Bundan eksik veya fazla değildir."

Parasızlığından veya hayvan bulamadığından ötürü kurban kesemiyen kimse, hac es-nasında üç gün, ailesine döndükten sonra da yedi gün olmak üzere tam on gün oruç tutar. Hacda ihrama girdiğinden itibaren bayram gününe kadar ne zaman isterse oruç tutabilir. Fakat Zi'l - Hicce'nin yedinci, sekizinci ve dokuzuncu günlerinde tutmak müs-tehabdır. Döndükten sonra tutulacak oruç da eve döndükten sonra tutulur. Bir kısmına göre hac işleri bittikten sonra yolda, Ma-lik'e göre Mina'ya varınca tutulabilir.

j — "Bu, ailesi Mescid-i Haram'da oturmayanlar içindir."

Bu, zamîri temettu'a işaret olabileceği gibi oruç ve kurban da işaret olabilir. Ebu Hanîfe'ye göre temettu'a işarettir. Yani ancak ailesi Mescid-i Haram'da oturmıyanlar ömre ile haccı birleştirebilirler. Mescid-i Haram halkı temettü ve kıran haccı yapamaz. Yaparsa cinayet demi, gerekir ki bundan yiyemez. Şafiî'ye göre 'bu" zamiri, oruç ve kurban fidyesine işarettir. Yani ailesi Mescidi Haramda oturmıyanlar, oruç ve kurban fidyesi verirler. Ailesi, Mescid-i Haram'da oturanlar, temettü yapıp ihramdan çıkmakla kendilerine oruç tutmak veya kurban kesmek gerekmez. Zira ömre yapan taşralı, ömre için mîkatta ihrama girer, sonra ihramdan çıkar, hac için yeniden ihrama girer ama bu kez mîkattan değil Harem'den ihrama girdiğinden ömresine göre haccında bir değişiklik olur. Bunu telâfi için kurban keser. Fakat Mekke'li Ömre için de hac için de Harem'de ihrama girer. Onun için böyle bir eksiklik söz konusu olmadığından ona oruç ve kurban fidyesi gerekmez (6). Hanefilerin de delilleri varsa da fazla teferruâta girmeğe lüzum yoktur.

Mescid-i Haram'da oturmıyanlar kimlerdir : Evleri mikât dışında olan bütün taşralılardır. Bunlara âfâkî denir. Mikatlarda ve mî-katlardan beride oturanlar Mescid-i Haram halkıdır. Bunlar Mekke'ye ihramsız olarak girip çıkarlar. Mekke'den çıkanlar da mîkatı geçmedikçe yine ihrama girmeden Mekke'ye dönerler.

(1) el-Hac : 33

(2) el-Ma ide : 95

(3) Müslim. Hac : 80 - 84

(4) Câmiu'l - Beyân. II. 142-143

(5) Bkz. Tefsiru Âyâtî'l - Ahkâm, I. s. 102

(6) Râzî, Mefâtîhu'l - Gayb, n. 162